

✝ Pomogaj Bog

Pšiloga casnika »Pomhaj Bóh«
za ewangelskich Dolnych Serbow

apryl 1989
ISSN 0032-4132

Kněz jo gorzejstanul! Won jo napšawdu gorzejstanul! Haleluja!

Lube cytarje!

To jo stare jatšowne postrowjenje, ako plaši nimjernje. To jo ale teke jatšowne juskanje wosady Jezum Krysta po celej zemi.

Wotgłos na powěsć wo zrowastanju Jezusa jo něga była nejpjerwej sama njewěra a głowuwiše. A k tomu jo pšišel dlymoki tšach pšed wopšawdosću a wjelikosću tamnego swěta, kotaryž njamožomy daniž wizeš daniž měriš a wo kotaremž ga pšecej zasej měnimy, až njedajo takego swěta. Ale naraz jo won weto bliski – toš kuždy zacuwa tšach. Nas zařapuju cwiblowanje. Ga wuslyšujomy w postrowjenju słowo „napšawdu“. Smjers jo napšawdu pšewinjona. Row jo wotcynjony, jo wotworjony k Bogoj a wot Boga. Žywnjenje dobydnjo. A Bog dajo nam se wobželiš na dobysu. Smy derbniki nimjerno žywnjenja.

Jatšy su nam notny cas, aby se to wuwědobnili w našych wutšobach. Togodla cerkwja se zaběra wob cełe cerkwine lěto z toš tym wozjawjenim a wona co, až by była kužda nježela mała jatšownica. Poražijo se nam to?

Wokoło nas njejo nic nimjerno, ale wiziwy jano, což zajžo. Comy pak mės něčo pšed wocyma. Lěc jatšy su dla toho pšišpiše? Zazdašim jo, pšeto my wotwažujomy a cwiblujomy. A wjele luži jo woteznało, Boga cesićs we tom, až by dali jogo słowam wěrne byš. Luže cynje sebje škodu, pšeporaju swojo žywnjenje. Wjaseliš mogu se jano krotki cas. Na końcu pak zajžo jich mudrosć, sam sebje kšēs wumožyš!

My ga spuščamy se skoro pšecej jano hyšći na sebje samych a naposlědku smy sami spuščone, wosamošone.

Lěc ga žywimy se jano, aby zajšli?

Jatšy njejsu cowanja. Jatšy naš wulichuju za nowe žywnjenje. Toš to nowe žywnjenje – wulichowane a wumožone žywnjenje – žycym Wam wšyknym, kenž sćo teke derbniki Božeje kšasnosći.

Pšeto: Jezus jo napšawdu gorjeistanul. Wěršo to we Wašych wutšobach!

Waš Helmut Hupac,
farař w Korjenju

Serbska namša w Mosće

Po lětžasetki dlujkej pšestawce jo se něnto teke w Mosćańskej cerkwi zasej raz serbski prjatkowało. 87 namšarjow – mjazy nimi 24 žeńskich w narodnej

Serby, sachowajšcho šwěru šwójich wóšchzow rěz a wěru!

Titulna strona „Duchownych kjarližow“, ako Dešańska wosada jo wudała w lěše 1957

drastwje – jo pšichwatało do Mosta na serbsku namšu nježelu, dnja 16. oktobra zajžonego lěta. Serbski superintendent Siegfried Albert z Budyšina jo pši tej gožbje posłał postrowny list ze žycenjami za dobre poraženje. Tejerownosći jo dojšel serbski postrow ze Złyčina we Worjejskem wokrejsu wot serbskego komponista Jana Pawoła Nagela, kenž jo wjele lět statkował w Dolnej Łužycy a kotaryž se cujo ze Serbami howko dalej wusko zwězany.

„Wšyknu wašu starosć chyšćo na njogo, pšeto won se za was stara“ (1. Pětš 5,7) jo było grono nježelskego prjatkowanja kněza fararja Herberta Nowaka z Drjowka. Farař Nowak jo pšibytnych na zachopjenku napominał, aby byli sćerpliwe, pšeto po tak dlujkej pšestawce ga mogalo jim snaž byš pišćku njezwucone, Bože słowo slyšaš w serbskej rěcy. Ale po spěwanju a modlenju, pši rozžognowanju a w tych małych kupkach, kotarež su potom hyšći chylcycy pšed cerkwju pocakali, aby se pišćku porozgranjali, jo było pšecej zasej wuslyšaš žěk wutšobny za poražonu namšu. Bože słowo w maminej rěcy ga

nikula njamožo byš cuze. Toš su namšarje teke wugronili swojo požedanje, až dežala se skoro zasej wugotowaš serbska namša.

Žěk slyša stakim wšyknym, kotarež su pšinosowali k poraženju namše, wosebne pak kněžoj fararjeju H. Hupacoju z Korjenja. Won jo był serbski kantor toš toho rědnego dopołudnja w Mosćańskej cerkwi.

Mała kupka młodych luži, pšedewšym serbske studańce z Gorneje Łužyce, a dalšne gosći su teke wužywali gožbu, aby sebje ned hyšći woglědali Mosćańsku bursku špu. Woni su wobziwowali serbsku drastwu, žělowy a domacny rěd nējajšnych burskich žywnosćow, stare wobrazje a wšake serbske knigly toho małego wejsnego muzeja. Tuchyly nejmlodšej eksponata pak stej tam tej dvě přédnej cysle casnika „Pomogaj Bog“. Pši gožbje serbskeje namše w Mosće ga jo se wudało dalšne cysło toho nowego dolnoserbskego ewangelskego casnika. Daš won teke w pšichože w Mosće a wokolnosći namakajo pilnych cytarjow a dopisowarjow. W.

Dolnoserbski farar Hupac na serbskej namšy 8. 1. 1989 w Žyłowje

Foto: priwatne

Prédna serbska namša 1989 w Žyłowje

Zasej jo se pšosyło na namšu w maminej rěcy Dolnych Serbow. Kupka „serbska namša“ – založona lóni w septembrje pod nawjedowanim wušego promšta R. Richtera – jo tenraz pšepšosyła do Žylojskego Božego doma na 8. januar togo léta, wotpołudnja zeger dweju. Pod létosnym špruchom „Nikomu wot nas njejo Bog daloko“ jo se w Žylojskej cerkwi zmakeło 66 namšarjow, z nich 17 žeńskich w serbskej

Serbska namša
8. 1. 1989
w Žyłowje

Foto: prywatne

Christina Janojc, Dešno

Smy wažnosť serbskego słowa podgodnošili

Rozgrono z pšedsedarjom želoweje kupki „serbska namša“, Chošebuskim generalsuperintendentom ewangelskeje cerkwe w Barlinju-Bramborskej Reinhardom Richterom

Redakcija „Pomogaj Bog“: Kněz generalny superintendent, co Was wosobinski zwězujó ze serbskeju Łužycu?

Gen.-sup. R. Richter: Pochadam ze Šleskeje. Bydlim pak mjaztym wěcej ako tśi a poł lětzasetka w Dolnej Łužycy. W lěsu léta 1953 som ako młody duchowny pšewzeł fararske městno w Dešnje. Tam som był wosym lět wosadny farań. Pšez to wosebnje Dešanarjow, Strjažowarjow a Žyłowarjow derje znaju. Jich žywnjenje w swojzbach, w cerkwi, žěło w rolnikarstwje a jich wosebne serbske nałogi mě njejsu cuze. Wšake mjaztym woteznate nałogi wokoło jatš ako teke pšezu w Dešnje, žož mložina jo z kantorku zwurowala kjarliže za jatšowne spěwanje, som tegdy hyšći zeznał. Dopomnjejom se hyšći rad na namše Šichy pětšk, žož smy serbski spěwali „Nět daj moj Jezu dobru noc“, a na jatšownicy smy spěwali „O jatšowny row“, lěcrownož bešo namša němska. Tak jo to pšecej bylo až do léta 1960. Wšykne te léta som se wobželował na žywnjenje serbskeje jsy. Som wobžiwował rědnosć tegdy hyšći poměrnje intaktneje wejsneje zgromadnosći, zwěrnosć, rědnosć a spšawnosć serbskich žeńskich a muskich a kak jich cete žywnjenje jo běžalo po rědowaných namrětych tradicijach.

Serbsku rěc božko njejsom nawuknuł, což ženska spšawnje woblutujom. Mojt tegdejšy pšedchadnik w Dešnje, němski

drastwje. Prjatkowalej stej kněz farań n. w. H. Nowak z Drjowka a kněz farań H. Hupac z Korjenja. Na orgelach pak jo tenraz grał Brjazynski kantor kněz G. Šolta.

Po powitanju wosady pšez k. fararja Nowaka jo k. farań Hupac žaržal přédny žěl namše. Lekcyjon teje nježele jo stojał w romarskich listach na 12. stawje. Ewangelion jo se cytał z Matthäusa (2. staw, 1.–12. štuca).

Potom jo k. farań Nowak prjatkował. Wobej fararja stej zatym rozdžělilej Bože blido.

Se wě, až jo se teke wjele kjarližow

farań dr. Alfred Schmidt, že jo serbski rozměł a zdžěla teke powědał.

PB: Dolnolužyske serbske wosady njejsu po wojnje wěcej žednych serbskich wosadnych fararjow měli. Kake su byli pšicyny a kak Wy to žěnsa posužujóšo?

R. Richter: Zawěrnó jo wjele pšicynow. Głowna za to ale jo byla, až jo było wjele němskich pšesedlakow. Jim smy měli daš nowu domownju, toš jo był wažny nadawk, jich teke we wosadach zadomiš. W takej situaciji wosady žělíš do serbskego a němskego žěla, jo se tegdy ze strony cerkwineje wušnosći pši nas wizeło ako škodne, ako rozšćěpjenje wosadow.

Ja toš ten rozsud tegdy njejsom měl na wědobnju. Weto pak cu groniš, až njejo se pšawje posužowala wažnosť a godnota serbskego słowa. W dolnolužyskich wosadach serbska rěc mjaztym zachada. Ale glědajmy raz do Gorneje Łužyce, wosebnje do katolskich wosadow. Tam jo serbska rěc wjelgin wusko splešona z kšescijańskeju wěru. Mjenowane problemy su se tam hynacej a lěpjej zmejstrowali. My pak smy howko wuznam mamineje rěcy Serbow pši Božych službach a pši bjatowanju podgodnošili. Ze žěnsajšnym widom by ja gronił: My smy z tym winu na se wzeli!

Toš mamy něnto došć nachwataš, wjele togo dotychměst njewugronjonego skońcnje groniš, aby sebje pšawje wuwědobnili wuwise zachadnego casa. Nam ga jo na pšikład to a druge znate wo narodnych mjejšynach w drugih krajach, a wše wěže wo wosuže indiańskich kulturow. A co wěmy napšawdu wo Serbach? Wše stašanske pšawa že su Serbam pońje pšiwđane, ale su woni napšawdu w pońnej měrje wšuzi a za kuždy žen zwopšawžone?

Dopomnjejom se na pšikład hyšći de-

spěwalo. Pšeliš rědnje jo to klincało w Žylojskej cerkwi. Zawěsće ga starše Žyłowarje su se pši tom dopominali na svojego slědnego serbskego fararja Bogumiła Šwjelu, kenž jo w Dešnje a Žyłowje služyl až do zachopjenka 40tych lět. Knězoju kantorjoju Šoiše buž wušobny žék za rědne pšewoženje namšarjow-spěwarjow na orgelach.

Po namšy jo wosada hyšći měla pšigotowany tykańc a kafej. Wjeliki žék pilnym Žyłowarjam, kenž su to zmožnili. Wosebnje wjele žěla ga jo měla kněni Regelowa, kotaraž jo cerkwju zatopiła a pšigotowała. Jej wušobny žék a teke Ryškojc swojžbje, kotaraž jo napjaka wjelgin dobry tykańc. Ten ga jo pla wšyknych wejsanarjow znaty a wobubowany. Pši kafejpišu a mjazsobnem wulicowanju jo ale teke hyšći wostał cas, zaspěwaš někotare serbske ludowe štučki, kotaraž luže su nawuknuli něga na pšězach. Kněz f. Nowak jo teke ned wužywał gožbu, aby se pšibytnych pšašal, kake maju mēnjenje a kak dej se pokšacowaš ze serbskeju namšu. Woni su sebje žycyli, až serbske namše se wotmēwaju wotpołudnja. Take mēnjenje ga jo se teke wugroniło lóni po namšy w Mosće, kotaraž jo byla dopołudnja.

Toš jo se w Žyłowje ned znate cyniło, až pšiduca serbska namša bužo na 9. apryl togo léta wotpołudnja w cerkwi w Borkowach.

rje na svoj Dešański cas, ako jo se dwa raza stało, až su mě wolali k mrějucyma. A tej njejestej mě němski rozmělej w swojej slědnej gozínje žywnjenja. Ja njejsom serbski wuměł. Toš jo něchten musał jima pšestajaš.

W swojich podłogach na farje som měl teke wot Bogumiła Šwjelje spisanu agendu ze serbskimi modlitwami chorým lužam w postoli. Som spytał z nich cytaš, ale nejskerkej som špatnje serbski cytał.

PB: Za Waš cas ako farań w Dešnje ga su se teke wudali małe cerkwine kniglicki ze serbskimi kjarližami. Zazdašim jo to był wuwžešny pad, až jo se po wojnje něčo nabožnego w dolnoserbskej rěcy šišćało. Kak jo k tomu dojšćo?

R. Richter: Jo, toš ten mały zešywk ze 16 stranami su šišćali w lěse 1957. Dešańska ewangelska wosada jo jen wudała. Nejwěšću zaslužbu pši wuběranju a zestajanju tych kjarližow jo měl blidař Herman Jan z Dešna. Toš te duchowne kjarliže su byli wažne za wosadu a za celu wjas. Su to spěwy, ako su hyšći měli kšute městno w tegdejšem wosadnem žywnjenju, za jatšowne spěwanje styri tyženje do jatš ako teke za namšu Šichy pětšk a na jatšownicy.

PB: Dnja 26. septembra zajžonego léta jo se w Chošebuzu založila žělowa kupka „serbska namša“, kotarejež pšedsedar Wy sćo. Kotare nadawki jo kupka sebje stajila?

R. Richter: Mała kupka serbskich kšescijanow z Dolneje Łužyce jo lóni a pšed dwěma lětoma krađu samostatnje chapjala wšake nabožniske aktiwnosći wuwijaš. Wona jo na taki part organizěrowala serbsku namšu w Dešnje, Janšojcach a Mosće. Wušej togo stej wuššej dvě cysle casnika „Pomogaj Bog“.

Generalny superintendent R. Richter ako gosć na serbskej namšy 1988 w Janšojcach

Teke zwenka Łužyce nas cytaju Dopis z Pragi

Witamy dolnoserbske nabožniske łopjenko „Pomogaj Bog“, kotarež jo po dlujkich lětach mjelcanja („Gwězdka“ ga jo wusnuła w lěše 1914) přédny raz w maju 1988 wujsło. Zwjaselece jo, až wono wopšimjejo teliko zajmawych nastawkow. We wotželenju „Spominamy“ namakajomy někotare wosebne jubileje. Mjaz drugim jo wospomnjety Albin Moller, sławny dolnoserbski farař, astronom a psírodoslěžař, kenž jo wudał přédne šišćane serbske knihy. Su to znate spěwarske z Lutherusowym katechizmom a cerkwinemu agendnu, šišćane w lěše 1574 w Budyšinje. Wěmy, až Moller jo pisał wjele lětnikow pratyjow w němskej a českej rěcy. Mjenjej znate jo, až won w swujich pratyjach mimo wšednych pratyjarskich powěšćow cesto wulicujo wo sebje – wo swujej starobje, wo swujich šěžkosćach, ale teke wo wšakich aktualnych tšojenjach swujogo casa.

W Mollerowej pratyji z lěta 1602, to jo nejstarša ako se chowa w Českej, namakajomy teke take naspomnjeńki. Moller tam pišo, až won jo 60 lět stary (potakem rožony w lěše 1542 a nic 1541!) a až se zaběra južo 33 lět z astronomiju. Lěto wot lěta informujo won něnto cytarjow wo swujej starobje a dlujkosći swojeje astronomiskeje prakse. Do lěta 1606 jo jogo podpismo we łatynskej, němskej a českej rěcy: M(agister) Albin Moller, teolog a astronom. W lěše 1608 – won jo něnto 66 lět stary – psistajijo k swojemu titloju słowko „stary“ astronom (gwězdař).

Cesto dokońcujijo Moller swoje pratyje z modlitwu abo žognowanim „lubego cytarja“. Jaden psíkład z lěta 1609: „Daš dobry Bog wšykno zło do dobrejo wobrošijo a swojim kšescijanam spokojne a strowe lěto wobražijo a k tomu dalšne žognowane, glucne, radosne a plodne lěta pšez Jezom Kristusa, syna swujogo lubego a wumožnika našogo, kotaryž jo wšyknej cesći godny a ze

Wjednistwo ewangelskeje cerkwje w Barlinju-Bramborskej jo to wzelo k wědobnju a jo zwěsćilo, až na tom polu wobstoj napšawdu deficit. Wono jo jadnoglosnje wobzamknuło, až zagronitosć ma se zgromadnje njasć, teke ze strony cerkwinego wjednistwa, a až se wutworijo mjenowana žělowa kupka.

Ako člónki kupki žělaju w njej k. Herbert Nowak, farař na wotpocynku w Drjowku, k. Helmut Hupac, wosadny farař w Korjenju, kněžna Christina Janoć z Dešna a ja. Mjaztym jo teke hyšći k. Armin Šejc, wosadny farař w Chošebuzu-Strobicach, se k nam psinamakał.

Swoj głowny nadawk wizi toš ta žělowa kupka w psígotowanju a pšewježenju namšow w serbskej rěcy. Dalej wona se stara za wudawanje ewangelskego casnika za Dolnych Serbow „Pomogaj Bog“. Pšedwizone jo dalej, až bužo se casy teke dolnoserbski prjatko waš we wobłuku nabožniskich wusćelanjow serbskego rozgłosa. A wšake temy dolnoserbskich cerkwinych stawiznow nas zajmujijo.

Mjaztym smy teke nagromazili přédne nazgonjenja. Jadno take dopoznaše

swětym Duchom w tšoch wosobach jadnučki žognujocy Kněz naš do wšych casow. Hamjeń.“ Raz mjena Moller swojim winikam, kotarež jogo wobgranjaju (1606), abo wobora se pšěsiwo powěšćam, až won jo južo wumrěl. W pšedgronje k pratyji lěta 1611 pišo won, až to su same lždy: Won jo hyšći žywy a da-li Bog bužo hyšći žedne lětka žywy!

W lěše 1618 zagranja se Moller zasej we wjelikem gronje na tšich bokach, wot zachopjenka do końca rymowaných. Mjaz drugim tam pišo:

„Pjerwjej nježli wumrěju,
mě njezakopujšo!
Gubu žarččo a měr mě dajšo!
Joli ga něchten njoco wěriš,
ten možo do Stareje Darbnje psíš;
bužo mě namakaš južor starego,
gaž stupijo do chromcyka mojogo.“

Zajmawje jo, až w českem pšěložku stoj dolnoserbske słowo „zakopowaš“, což česka rěc w tej formje popšawem njama.

Dr. Frido Mětsk bjerjo w swujej „Chrestomatiji dolnoserbskego pismowstwa“ (1982) slědne powěšći wo Molleru z němskeje pratyje lěta 1626. W Českej mamy pratyju wo styri lěta pozdžějšu, šišćanu w lěše 1630 z radnym psípiskom Mollera na samem końcu. Tam stoj:

„Pšosym tebe, luby cytař: Ja som swoju přédnu pratyju w lěše 1570 šišćaš daš z Božej pomocu a slědnu 1630 dokońcowaš. Tak su se moje pratyje 60 lět wužywali.“

W slědnych smužkach won se žěkujo Bogu, kenž jomu tak dlujko šćodriwy a lubosćiwý kněz běšo. To jo Moller pisał w lěše 1629, ako won jo był 87 lět stary. Ga won jo nawłos wumrěl, doněnta njewěmy. Pozdžějšje pratyje wot njogo abo powěšći wo njom njejsu na nas psišli. Wo wuznamje jogo pratyjow ale možomy hyšći něco zajmawego dodaš. Zigmund Winter pišo mjaztym drugim (Český průmysl a obchod, Praha 1913, str. 586): „Kejžor (Rudolf

jo na psíkład, až njejo se wšuzi to wobzamkjenje cerkwinego wjednistwa pšawnje rozměto. Su luže, ako gronje, až su wažnješe nadawki, a serbsku rěc tak a tak wěcej zdžaržaš njamožomy.

My ale měnimy, až mamy nachwataš, což jo nam na tom polu možne. A gaby snaž teke jano hyšći žaseš luži psišto na serbsku namšu: Woni maju to pšawo, Bože słowo slyšaš w swujej serbskej maminej rěcy!

PB: Wutšobny žěk za rozgrono.

Stara pohlědnica z lěta 1907 „Ducy na mšu w Blotach“

II) ... jo w lěše 1597 postajil, až censor pratyjow dej byš dr. Tadeáš Hájek (kejžorski gojc, astronom, matematikaf). Ten jo zasuzil kopicu jomu pšedpołożonych pratyjow. ... Za nejwuznamnejšu pratyju jo deklarował pratyju serbskego fararja Mollera, kotaryž jo pla nas woblubowany ...“

Bogumił Malotin, Praga

(Dodank redakcije: „Nowy biografiski słownik“ [LND Budyšin 1984] podajo žywjenske daty A. Mollera: 1541 Tšupc – 26. 12. 1618 Stara Darbnja. Wot Mollera załožona pratyja ale jo se potom hyšći pod jogo mjenim dalej wudawała.)

namšarka	Gottesdienst- besucherin	Bože žognowanje biblija	Gottes Segen Bibel
Boža služba namšarska drastwa	Gottesdienst Kleidung zum Kirchgang	Bože słowo Swěte pismo staw	Gotteswort Heilige Schrift Kapitel
liturgija litanaja prjatkowaš prjatkowanje prjatkarnja	Liturgie Litanei predigen Predigt Kanzel	špruch zberka, kolekta bibliske rozpomi- nanje	Abschnitt Vers (in der Bibel) Spruch Kollekte
zapowědaš wupowědaš znate cyniš žekowanje zapšosba kjarliš werš, štuka	verkündigen abkündigen bekanntgeben Danksagung Fürbitte Kirchenlied Vers, Strophe Epistel Evangelium	napominanje zbožny se modliš, bjato- waš	Bibelauslegung, Bibelstunde Ermahnung selig Seligkeit beten
lektion, lekcyjon ewangelion, ewangeliom wośc-nas, wošce- nas, wošcy-nas wěrywuznaše wosada wosada poznajo swoju kšesćijaň- sku wěru	Vaterunser Glaubensbekenntnis Gemeinde die Gemeinde be- kennt ihren christlichen Glauben	modlitwa, bjato- wanje modlitwa k blidu modlitwa wot blida reformacyjon (masc.!) posolnik wenkowne po- sołstwo nutšikowne/do- macne posolstwo misionstwo	Gebet Gebet vor dem Essen Gebet nach dem Essen Reformation Missionar Äußere Mission Innere Mission Mission
žognowanje žognowaš	Segen segnen		

Namšarski słownik (II)

(Zestajał H. Nowak-Drjowkojski)
zwońiš lauten
po dušu zwońiš zur Seele läuten
orgele Orgel
pozawna Posaune
cerkwju wuswěšiš eine Kirche ein-
 weihen

Namša	Der Gottesdienst
řana namša	Frühgottesdienst
pozna namša	Spätgottesdienst
žěšeca namša	Kindergottesdienst
spotna namša	Passionsgottesdienst
witše poźjomy namšu	morgen gehen wir zum Gottesdienst
my se poramy	wir kommen aus
zemše	dem Gottesdienst
do namše mam	vor dem Gottes-
hyšći něco wob- staraš	dienst habe ich noch etwas zu besorgen
po namšy se nje- zwońi wu nas	nach dem Gottes-
namšař	dienst wird bei uns nicht geläutet Gottesdienst- besucher

Nježelu, dnja 11. decembra 1988, jo Zwězk komponistow a muzikowych wědomnostnikow w Chošebuzu zarědował swoju přědnu „nježelsku matineju“. Zarědowanje komorneje muziki jo było w Domje DSF wobwodnego města. Pšez program jo wjadł serbski komponist Jan Pawoł Nagel ze Złyčičina. Mjazy drugim jo kupka „Musica rediviva“ ze Zgorjelca pšedstajila stworbu J. P. Nagela „Homage a Albin Moller“. Su to wariacije na gregoriańsku melodiju, zapisana w pšecej plašecem cerkwinem kalendarju dolnoserb-skego fararja a pširodoslěžarja Albina Mollera z lěta 1573.

